

4. kapitola

Vesmírné vědomí podle Buckeho

Mnozí lidé si myslí, že nejdůležitější životní otázky jsou absolutně nerozřešitelné a lidstvo se ve skutečnosti nikdy nedozví, k čemu směřuje a proč, kvůli čemu prožívá utrpení a kam jednou dojde. A nezdědkakdy klást takové otázky je pokládáno přímo za nevhodné. Má se za to, že člověk by měl žít svůj život a nepídit se po věcech, kterým nemůže rozumět. Lidé už přestali doufat, že vůbec někdy odpovědi na nejvyšší otázky o smyslu života naleznou, a tak nad věcí zlomili hůl.

Lidé nedokážou pochopit, jak vlastně tento pocit zoufalství, beznaděje a neřešitelnosti vzniká. Odkud pochází to, o čem je lépe vůbec nepřemýšlet?

Tuto beznaděj pocítíme vždy, když začneme na člověka pohlížet jako na ukončeného, uceleného tvora a nevidíme, co se nachází za člověkem. Otázka v takové podobě je nezodpověditelná, beznadějná. Ze všech sociálních teorií slibujících bezpočetná blaha během pozemského života číší chlad, zůstává po nich nepříjemný pocit neuspokojení a podivná pachut'.

Proč to tak ale je? Všichni se nasytí, dobře. A co dál?

Je nabíledni, že dokud se lidstvo neosvobodí od hladu a nouze, dokud budou vedle honosných luxusních paláců existovat páchnoucí špinavá ghetta a dokud si lidé budou ze zoufalství a hladu brát životy, utahovat oprátky nebo se vrhat do vody a topit se, pak nemáme právo tvrdit, že existuje kultura a vlastně ani civilizace.

Připusťme však na chvíli, že žádné takové nešvary neexistují. Na Zemi vládne pravá nefalšovaná civilizace a kultura. Nikdo už nikoho nedusí, všichni mohou žít a volně dýchat. Nuže, a co dál? Dále následuje několik halasných frází o neuvěřitelných perspektivách dnešní vědy. Například zprávy z Marsu, chemická výroba protoplazmy, utilizace otáčení Země kolem Slunce, univerzální sérum na všechny nemoci, život do sta let, a co přijde potom? Možná ještě umělá výroba lidí... Pak už fantazie slábnou. Mohli bychom třeba provrtat zeměkouli skrz naskrz, ale to by bylo zřejmě zbytečné.

Odsud pramení onen pocit neřešitelnosti a bezvýchodnosti...

Protože co by se jinak stalo? Prokopali bychom se zeměkouli, a co z toho? Měli bychom se jí prokopat ještě jednou v opačném směru? Ale to by přece bylo nudné a nezáživné. Ponecháme-li všechny běžné sociální i ostatní teorie stranou a namísto toho se zaměříme na psychologii, jež jako jediná může nabídnout odpověď na naši otázku, která trápí lidstvo již delší dobu, s údivem zjistíme, že ona skutečně naši otázku zodpovídá, a to zcela uspokojujícím způsobem. To jen lidé z nějakých důvodů nechtějí tyto odpovědi přijmout. Chtějí bezpodmínečně slyšet to, co jim vyhovuje, a odmítají uznat cokoli, co tuto podobu nemá. Vyžadují řešení problému osudu

současného moderního lidstva, takového, jaké je dnes, a nechtějí si přiznat, že lidstvo se může změnit, což je skutečně zapotřebí, a že člověk současnosti je jen nevyvinutou kuklou, z níž se časem vyvine krásný motýl, který nemá s ošklivým obalem nic společného.

To je klíč k chápání našeho života z hlediska společnosti.

My jsme jej našli už dříve. Tajemství bylo dávno odhaleno. Různí myslitelé všech epoch se pokoušeli přijít tomuto tajemství na kloub a nazývali je různými jmény a často s obrovskou námahou absolvovali cesty, po nichž chodili i jejich předchůdci, o čemž neměli ani tušení.

Knihy světové literatury se někdy náhodně, někdy záměrně ocitnou na stejné polici, ve stejné knihovně.

A všechny dohromady předkládají ucelený obraz toho, jak vypadá psychická a duševní evoluce, tak propracovaný, že už nemusíme ohledně vyššího předurčení člověka pochybovat.

Víme, že otrocké práce na prokopání skrze zeměkouli, které slibuje pozitivistická filozofie, lidem nehrozí.

A pokud si stále myslíme, že ještě neznáme osud lidstva, pokud jsme stále naplněni pochybami a nechceme se oprostít od beznaděje, jež skýtá „pozitivní“ pohled na svět, je to proto, že potřebné knihy máme zřídka k dispozici všechny najednou.

Filozofie, psychologie, matematika, přírodní vědy, sociologie, dějiny kultury, umění, teologie, teozofie – všechny tyto obory mají svou literaturu. Vzdělávání ze specializovaných knih představuje velké zlo a hlavní překážku správného pochopení věcí. Každá taková odborná literatura si vytvoří vlastní styl jazyka a příslušnou terminologii, čímž se její hranice ještě víc zúží a ona se oddělí od ostatních a zůstane za neproniknutelnými zdmi.

To, co ve skutečnosti nyní potřebujeme, je – syntéza!

Slovo syntéza je pilířem současného teozofického učení H. Blavatské. I ve světové literatuře specializace pomalu ustupuje novému, mnohem širšímu syntetickému stylu myšlení. Objevují se knihy, jež se nedají přiřadit k žádné kategorii, do žádného knihovnického šuplete a nepatří ani do žádného vysokoškolského studijního oboru. Takové knihy jsou svého druhu předvojem nové literatury: ta jednou zboří všechny předsudky lidí.

Takovou knihou bezpochyby je *Cosmic Consciousness* (Vesmírné vědomí) od doktora Roberta Maurice Buckeho.

Autor v ní neobyčejně jednoduchým, srozumitelným jazykem popisuje průběh evoluce vědomí a jeho závěry nás vyzdvihují k nejvyšším vrcholům filozofického myšlení.

Doktor Bucke si myslí, že současná úroveň vědomí je jen přechodná forma, za níž by měla následovat jiná, vyšší forma, kterou pojmenoval *vesmírné vědomí*. Předpokládá, že éra vesmírného vědomí se už blíží a že s ní přijde nová fáze dějin lidstva.

Než se pustím do rekapitulace toho, co jsem napsal výše, chtěl bych se u knihy doktora Buckeho na chvíli zastavit a věnovat se jí podrobněji. Mým úkolem je ukázat,

že všechno to, o čem tu hovořím, není nic nového, lidé už k těmto poznatkům mnohokrát dospěli, a jednou přijde den, kdy na všechno přijdou a budou to vědět navždy.

Co to vlastně je vesmírné vědomí? zamýšlí se v úvodu své knihy doktor Bucke. A hned sám sobě odpovídá:

„Vesmírné vědomí je takovou formou vědomí, která se nachází výše v porovnání s úrovní vědomí obyčejného člověka.“ Tuto formu vědomí, která je vlastní obyčejnému člověku, autor nazýval sebeuvědomění. Říká: „Uvědomění si sebe sama je schopnost, na níž se zakládá náš psychický život, jímž se odlišujeme od zvířat na vyšší úrovni – vyjma určité části psychického života, kterou přebíráme od nepočetné skupiny osob s vesmírným vědomím.

K pochopení této skutečnosti musíme znát tři formy neboli stupně vědomí:

1. jednoduché vědomí, vyskytuje se u vyšších živočichů
2. sebeuvědomění obyčejného člověka
3. vesmírné vědomí

Sebeuvědomění člověku dodává nové psychické síly, což ho řadí na vyšší úroveň než zvířata. S touto schopností si člověk uvědomuje například stromy, skály, vodu, své vlastní tělo a končetiny, avšak nejen to, uvědomuje si sám sebe jako samostatně existujícího tvora. A navíc při sebeuvědomění člověk může posuzovat své duševní stavy jako

objekty vědomí. Zvíře je, obrazně řečeno, ponořeno do svého vědomí, jako je ryba ponořená ve vodě; ale nedokáže se od tohoto pohroužení oprostít ani v představách. Člověk to však dokáže, s vlastním sebeuvědoměním se odhlédne sám od sebe a pomyslí si: Ano, všechno, co jsem si o této věci myslel, je správné. Vím, že je to správné, a vím, že to vím. Zvíře si nic takového pomyslet nemůže – kdyby bylo schopné si něco myslet, už dávno bychom to věděli.“

Tvorové žijící v bezprostřední blízkosti jeden vedle druhého – například na jedné straně lidé a na druhé straně domácí zvířata, psi nebo koně – by dokázali snadněji budovat vztahy, kdyby se vědomí obou skupin nacházelo na vyšší úrovni, tedy na úrovni sebeuvědomění. Důkazem toho je, že jsme schopni často odhadnout, co se odehrává v hlavě našemu psovi. Kdyby si pes uvědomoval sám sebe, určitě bychom na to, že má vyšší vědomí, už přišli. Jenže jsme nic takového neodhalili, a to nám dává právo s jistotou tvrdit, že žádné zvíře, pes, kůň, slon ani opice, se nikdy nenaučilo uvědomovat si sama sebe. Všechno, co je v životě kolem nás skutečně lidské, má původ ve vyšší vlastnosti člověka uvědomovat si sebe sama. Jazyk je objektivní stránkou toho fenoménu lidskosti, jehož subjektivní stránkou je sebeuvědomění.

„Sebeuvědomění a jazyk (dva v jednom, protože to jsou dvě poloviny jedné věci) představují sine qua non (nezbytnou podmínku) lidského života ve společenství, obyčejů, zvyklostí, institucí, průmyslu, řemesla a umění. Kdyby si některý zvířecí druh uvědomoval sám sebe, vytvořil by řeč... Ale to se žádnému druhu nepovedlo

a my z toho snadno vyvodíme, že žádné zvíře nedisponuje sebeuvědoměním.

Mezi člověkem a zvířetem je obrovská vzdálenost...

Vznikla právě z důvodu, že člověk je schopen sebeuvědomění a dokázal vytvořit řeč, zatímco zvířata zůstala na úrovni jednoduchého vědomí.

Vesmírné vědomí je třetí formou vědomí, a ta leží přesně o tolik výš než sebeuvědomění, o kolik sebeuvědomění leží výš než prosté vědomí... Jak samotný název napovídá, nejdůležitější charakteristikou vesmírného vědomí je uvědomění celého Vesmíru, života a řádu panujícího v nedozírném kosmickém prostoru.“

Bucke definuje hlavní úkol své knihy takto: „Alespoň částečně osvětlit fenomén vesmírného vědomí. Spolu s uvědoměním Vesmíru přichází intelektuální osvětlení a bytost s takovýmto vyšším vědomím se automaticky dostává do vyšší roviny bytí – stává se z ní tvor nového druhu. K tomu se pojí pocit morální exaltace, nepopsatelný pocit vzestupu i radosti a posílení smyslu pro morální věci – to poslední je stejně důležité a pozoruhodné jak pro jedince, tak i pro celou rasu – stejně jako posilování intelektuální síly. Zároveň se dostaví to, čemu bychom mohli říkat pocit nesmrtelnosti – uvědomění si věčnosti života.

Nikoli jistota toho, že život bude, ale uvědomění toho, že život už je. Pouze osobní zkušenost nebo dlouhodobé poznávání lidí, kteří již k tomuto novému, vyššímu životu dospěli, nám pomůže uvědomit si, čím se doopravdy stali...“

Autor si myslí, že naši potomkové dříve či později dosáhnou stavu vesmírného vědomí... A je přesvědčen, že proces přechodu vědomí již započal a lidé s vesmírným vědomím se rodí stále častěji – a že se my, lidstvo, přibližujeme k vyššímu sebeuvědomění, s nímž dosáhneme vesmírného vědomí. Bucke říká: „Pokud se neobjeví nějaké překážky, například dědičného charakteru, každý člověk, který nepřekročil určitou věkovou hranici, dosáhne úrovně vesmírného vědomí.“

Bucke vidí blízkou budoucnost lidstva pozitivně a pohlíží na ni s velkými nadějemi. Podle jeho slov se však musí nejprve změnit tři stránky života:

1. politická a národnostní, což nastane v důsledku rozvoje aeronautiky
2. ekonomická a sociální, díky nimž se Země osvobodí od dvou velkých nejednot: bohatství a chudoby
3. psychická, čemuž se vlastně v knize věnuje

Dojde-li ke změnám v první a druhé jmenované oblasti, vytvoří se zcela nové podmínky existence a lidstvo se pozvedne do nebyvalých výšek. Psychické a další vnitřní změny člověku umožní dosáhnout stokrát, ba tisíckrát více. A když všechny tři změny působí dohromady, vznikne nová země a nové nebe. Starý řád věcí přestane platit a objeví se nový. Aeronautika odstraní z povrchu zemského národnostní hranice, které se rozplynou jako stíny, a spolu s nimi také celní tarify, a možná dokonce i jazyky.

Velká města ztratí smysl a zaniknou, zatímco jejich obyvatelé přesídlí do hor nebo k moři a postaví si domy na těch nejkrásnějších místech s nádherným výhledem. Nudný život velkoměst se stane minulostí, nebudou existovat vzdálenosti a lidé se přestanou mačkat na jednom místě nebo žít v izolaci v pouštních neobydlených oblastech. Změní-li se sociální podmínka, již nebude existovat deklasující práce, palčivá bída, urážející a nemorální přepych ani hnětoucí chudoba a veškeré další zlo z chudoby vyplývající. S těmito nešvary se setkáme pouze v historických románech.

„Co se stane při styku s vesmírným vědomím? V lidské duši se odehraje doslova revoluce! Nové náboženství získá absolutní nadvládu nad lidstvem. Ale půjde o zcela nový typ náboženství, nezávislé na tradicích a ústním podání. Nebude možné v něj věřit nebo nevěřit, nebude posvátných knihách, ale ani ústy duchovních. Nebude sídlit v chrámech, nebude omezen žádnými formami. Nebude nám vnucovat nesmrtelnost v budoucnu ani budoucí slávu, protože veškerá sláva existuje tady, v přítomnosti. Každé srdce se stane nesmrtelným – věčnost se usadí v každém srdci, jako se vidění usadilo v očích. Nikdo nebude pochybovat o Bohu a o nesmrtelnosti, jako není možno pochybovat o své vlastní existenci: obojí je evidentní.

Toto náboženství bude řídit každou minutu, každý den našeho života. Lidé se přestanou trápit obavami ze smrti, nebudou se strachovat o budoucnost a přemýšlet o tom, jaký je čeká život v Království nebeském nebo se co se s nimi stane po smrti fyzického těla. Každá duše si uvědomí, že je nesmrtelná a že patří do Vesmíru, který jí – se všemi blahy i vymoženostmi a v celé své kráse – otvírá svou náruč navždy.“

Dále Bucke píše: „Znám pověru, pravděpodobně pocházející z dávné minulosti, která vypráví o prvním člověku.

Byl nevinný a šťastný, dokud neokusil plody ze stromu poznání dobra a zla. Po jejich pozření spatřil sám sebe nahého a začal se stydět. Dále příběh vypráví, jak se na světě zrodil hřích, ten nízký pocit, jenž z duše prvního člověka vytlačil nevinnost. Tehdy člověk začal pracovat a také zakrývat své tělo (dříve tomu tak nikdy nebylo). Ze všeho nejpodivnější však je, že s prvním pocitem viny po prvotním hříchu si člověk vypěstoval přesvědčení, které posléze ochotně podporovala učení všech proroků a poetů, obdařených vyšším zrakem: Člověka spasí Kristus Spasitel, který se nezbytně musí zrodit v jeho duši.

Prapředek člověka měl jen jednoduché vědomí, a proto nebyl schopen vnímat hřích a stydět se za něj, podobně jako toho nejsou schopna zvířata. Neměl smysl pro dobro a zlo, nerozeznával je. Nepoznal práci, nikdy skutečně nepracoval. A z tohoto stavu klesnul (nebo se povznesl?) na úroveň sebeuvědomění, otevřely se mu oči a on spatřil sám sebe nahého. Zastyděl se a uvědomil si, že páchá hřích (a skutečně se stal hříšníkem). Zjistil, že se dá

dosahovat cílů oklikou a vyhýbat se přímým způsobům; jinými slovy, naučil se pracovat.

A tak to šlo dlouhá léta, tento stav trval velmi dlouho...

Ale kde je Osloboditel, kde je Spasitel?“ ptá se Bucke.

„Kdo to vlastně je nebo co to je? Spasitelem člověka není nic jiného, než – vesmírné vědomí; jazykem svatého Pavla sám Kristus. Při uvědomění si vesmírné velikosti se vytratí hřích, stud i dobro a zlo. Zde už není nutná práce ve smyslu těžké dřiny.“

A dále Bucke popisuje vlastní zkušenosti s vesmírným vědomím podobné zážitkům ostatních mystiků, přičemž o sobě mluví ve třetí osobě. „Stalo se to jednoho předjarního dne, právě se započal šestatřicátý rok jeho života.

Onen večer strávil se dvěma přáteli: spolu pročítali díla některých básníků, například Williama Wordswortha, Percy Shelleyho, Roberta Browninga nebo Walta Whitmana.

O půlnoci se všichni rozloučili; on měl před sebou dlouhou cestu domů v kočáře. Událost, o které hovořím, se stala v jednom velkém městě v Anglii. On se cítil hluboce dojat a ovlivněn zážitky z přečteného; jeho mysl byla klidná a pokojná. Pociťoval duševní vyrovnanost a téměř pasivní radost. Tu najednou, aniž by byl varován, uviděl sám sebe zahaleného oblakem ohnivé barvy. V prvním okamžiku si pomyslel, že to je požár a že někde ve městě hoří, ale za chvíli si již byl vědom, že ono světlo hoří uvnitř něho. Bezprostředně poté následovalo nadšení a nesmírná radost spolu s nepopsatelným intelektuálním prozřením. Hlavou jakoby mu v nanovteřině prošel blesk Bráhmovy záře a navždy osvítil jeho život. Na srdce mu dopadla kapka Bráhmovy blaženosti a zanechala v něm rajský pocit provždy. A začal věřit v to, co poznal a spatřil na vlastní oči, a uvědomil si podstatu Vesmíru, který pro něho od tohoto okamžiku nebyl mrtvou hmotou, nýbrž živou přítomností... Věděl, že lidská duše je nesmrtelná...

A že celý Vesmír byl zbudován a stvořen tak, aby působil pro blaho každého člověka jednotlivě, jakožto i všech dohromady, a žádná náhodná odchylka se nepřipouští.

A že základním principem světa je to, co nazýváme láskou, a že štěstí každého z nás je absolutně nepopiratelné.

Zde také vypráví o tom, jak se v průběhu osvícení během několika minut dozvěděl více než za všechny předcházející roky svého života a poznal věci, jaké by nemohl poznat při žádném vědomém procesu učení.“

A dále pokračuje: „Osvícení trvalo jen několik okamžiků, ale zůstaly po něm nesmazatelné stopy. Zapomenout viděné a poznané bylo nemožné, stejně jako bylo nemožné jakkoli pochybovat o pravdivosti všeho, co bylo vyjeveno jeho rozumu. Ovšem už nikdy se nic podobného neopakovalo, tuto noc ani nikdy poté... Neobyčejná událost oné noci byla zasvěcením do vyššího řádu idejí, reálného a jediného opravdového. Ale bylo to pouze zasvěcení...“

Bucke se přiznává, že si ani sám dobře neuvědomoval, co se mu vlastně přihodilo, to se vyjasnilo až po mnoha letech, kdy náhodou potkal člověka, jenž zažil

– ve větším rozsahu – něco obdobného. Teprve až mu tento muž pověděl o svých zážitcích, pak konečně pochopil pravý význam toho, co se mu přihodilo.

„Díky vlastním zkušenostem poznal, co se kdysi přihodilo apoštolu Pavlovi i proroku Mohamedovi... Následovala setkání a hovory s lidmi, kteří se ve svých životech obeznámili s prožitky podobného druhu a pomohli mu, aby si rozšířil svůj pohled na věc. Dlouze o tom přemýšlel a nakonec dospěl k závěru: „Existuje rodina, která se zrodila mezi obyčejnými lidmi a také mezi nimi žije, ale nepatří k nim. Členové této rodiny se rozptýlili mezi představitele lidské rasy, a tak tomu bylo během posledních čtyřiceti století světových dějin.“

Dokázali bychom rozpoznat onen specifický rys, který odlišuje tyto výjimečné lidi od ostatních? Ano, tito lidé mají otevřený vnitřní zrak a skutečně vidí. Kdyby se nejvýznamnější členové skupiny sešli pohromadě, vešli by se do průměrného obývacího pokoje... Přesto to byli právě oni, kdo dal vzniknout největším současným světovým náboženstvím... A skrze náboženství a literaturu vybudovali moderní civilizaci. To neznamená, že napsali mnoho knih, ale stvořili několik opravdu významných, jež sloužily jako inspirace pro všechna ostatní knižní díla napsaná později. Tito lidé vévodili po dobu posledních dvaceti pěti století a jako hvězdy největší velikosti září na půlnočním nebi dodnes.

Dále se doktor Bucke zaměřuje na psychologický původ fenoménu vesmírného vědomí a vysvětluje, že některé věci bychom v žádném případě neměli pokládat za nadpřirozené či paranormální, neboť jsou výsledkem přirozeného vzestupu.

Autor píše o zrození vesmírného vědomí, v němž hraje důležitou roli morální rovina. Omezuje se však jen na zkoumání evoluce intelektu, již dělí na čtyři zřetelná samostatná stadia:

1. vjemy
2. představy
3. pojmy
4. vyšší intuice